

reconciliavit; postea vero nuptias tam filiae Ludovici regis cum filio Frederici imperatoris, quam filiae imperatoris cum filio regis impedivit. Anno circiter 1170 annualia canonicatum S. Symphoriani dedit Sandionysianis Remensibus. Eodem anno, ut nimiae severitatis notam speciali gratia erga cives expungeret, statuit nundinas instituire quæ die Paschatis inciperent, finirent vero sequenti Dominica, externis mercatoribus ad eas frequentandas delinitis spe lucri, et indulgentiarum ac solemnitatis apparatu; sed eæ postea ob festi dignitatem in alium diem translatae sunt. Eodem rursus anno cum multum defecisset apud canonicos Remenses disciplinae regularis vitæque communis observantia, confirmavit Samsonis decessoris sui decretum de solo pane distribuendo canonicis non residentibus; sed vita communis necdum potuit restitui. Ea de re graves ad eum litteras scripsit Alexander III; graves similiter ad canonicos quibus eos hortabatur ut quod male deseruerant suo bono resumerent, utrasque incassum.

Per id tempus atrocissimo bello petitus est Henricus a comite Trecensi propter castra et munitiones, quas contra Coterellos, prædones omnium nequissimos construxerat; resque ad summum pontificem delata est. Cum vero fruteta seu silvula S. Basolum inter et Vidulam prædatoribus illis præberent refugium qui viatoribus Catalauno Durocororum proficiscentibus clam parabant insidias, nihil potius habuit archiepiscopus, quam domesticæ ubi consulisset utilitati, homicidia, latrocinia, furta restringere seu cohibere, pacem et tranquillitatem circa urbis ambitum perfecte stabilire. Sed ne quid simile de cætero auferent, armata hominum manu (quos præsto semper habuit) turrim apud Septem Salices exstruxit per castellanum regendam, cui jura banni, justitiæ, molendinorum, ac piscaturæ ab Ascelino S. Basoli abbate accepta pro suo ac militum stipendio impertivit, ut patet ex charta ejusdem monasterii data anno 1171, quam Marlotus vulgavit. Eodem anno Hubertum abbatem

A S. Theoderici investivit de media parte vicecomitatus S. Theoderici.

Obiit anno 1175, et sepultus est in ecclesia cathedrali ante majus altare. De eo Necrologium hujus ecclesiae his verbis: « Die 13 Novembris decessit Henricus piæ recordationis archiepiscopus noster, magni Ludovici regis filius, et quiescit intus; qui castrum quod Septem-Salices nominatur episcopio acquisivit, luminari ecclesiae cereos viginti quatuor addidit habentes singulos libras quatuor quatuor quorum duo ante corpora sanctorum, duo super altare jugiter ardere debent, et duabus libris singuli constare. Plurima etiam ornamenta et nolit, crucem ex gemmis constructam, pelvim argenteam, candelabra cum baculis, et centum libras ad emendos redditus. » Laudatur præterea quod in viros doctos ea fuerit propensione ac liberalitate, ut quos fovere posset apud se retinuerit, subsidio eis collato ad decus et ornamentum ecclesiae suæ; inter eos vero Radulfum Remensem decanum, et Joannem Sarisberiensem, utrumque Anglum. Scripsit epistolas liberiori calamo ad cardinales Ecclesiae Romanae et ad Alexandrum III papam, quæ habentur tomo II Miscellan. Baluz., pag. 228 et seqq. Ad eum vero scripsit Arnulfus Lexoviensis in gratiam Philippi de Chaumont ejus propinquum, regii sanguinis virum, cui post multa collata beneficia gratiam substraxerat Henricus. Cæterum quamvis a Guillelmo ejus successore exordium sumant plerique scriptores eorum Remensis ecclesiae præsulum, qui *duces ac pares Franciæ* appellati sunt, dictus est tamen Henricus *par Franciæ, dux, et archipræsul Remensis* in litteris quas audita Thomæ Cantuariensis internecone scripsit anno 1171 ad Henricum II Angliæ regem Petrus Bernardi, ordinis Grandimontensis, corrector Vincennarum. De eo lege quæ scripsit Martennius noster collect. ampliss. tom. II, præfat., pag. 36 et seqq., unde hæc magna ex parte, et plurima quæ de eodem dicimus in ecclesia Bellocacensi transcripsimus

HENRICI

REMENSIS ARCHIEPISCOPI

EPISTOLÆ.

I.
Ad Bernardum Clarævallensem abbatem, pro episcopo Aletensi.

(Anno 1147.)

[Bibliotheca Patrum Lugd., t. XXI, p. 524.]

Patri suo, filius suus HENRICUS, quidquid filius patri.

D Non est insolentia, sed confidentia quod vobis scribo, benignissime Pater; scio quia non est meum loqui sicut vulneratus N. et dormiens in sepulcris; sed zelus, fateor, urit animam meam pro paupere isto episcopo qui, quia justitiam coluit, voluit aequitatem: plaga inimici percussus est; castigatione

crudeli, quia voluit sedere in sede sua, et episcopo episcopalia resignare, hoc est maximum et primum peccatum. En sanguis iste de manu ejus exquiritur. Si quid ergo ego possum in oculis Patris, imo quia multum possum, facite negotium ejus, sicut illi noveritis expedire, de cætero lætus et incolumis sum, et exspecto videre faciem Dei. Prope est enim dies desponsationis meæ, quo feriam pactum Domino cum Deo per manum vestram, et sub custodia vestra ut serviam ei die ac nocte et omnibus diebus vitæ meæ, anantissime patre.

II.

Ad Sugerium abbatem S. Dionysii. — Expetitus in episcopum Bellovacensem, rogat ut alius eligatur.

(Anno 1149.)

[Exstat inter epistolas Sugerii, *Patrologiæ* tomo CLXXXVI, col. 1374.]

III.

Ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem. — Quod invitus episcopalem curam consilio Petri sibi creditam suscepit.

(Anno 1149.)

[Exstat inter epistolas Petri Venerabilis, lib. v, epist. 9 — Vide *Patrologiæ* tom. CLXXXIX, col. 399.]

IV.

Ad sanctam Hildegardem. — Precibus ipsius se commendat.

[Vide inter variorum epistolas ad sanctam Hildegardem, *Patrologiæ* tom. CXCIX.]

V.

Ad Hugonem de Compendio. — Redargutiva et attractiva.

Suo HUGONI frater HENRICUS salutem et sincerum amorem.

Etsi tui tu oblitus es, ego tamen non obliviscor; veraciter oblitus tui, ino et mei, cum te oblivisci sit cæcitas, me crudelitas et crudelitas insuita. Dilexi enim te ut animam meam, et tibi tam familiariter vinculus sum quantum et ego novi et tu ignorare non potes. Quid ergo male merueram de te, ut me totum de corde tuo posses auferre? Vera est nimis illa sententia, quia qui vos divites coluerunt, pauperes respicere dedignantur. Postquam enim transivi in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, et elegi abjectus esse in domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum, nec nuntium tuum, nec litteras tuas, nec faciem tuam, nec aliquid a te vel audire vel videre merui. Deceveram ego silere, rem tacitus considerabam et manum superposueram ori meo. Dicebam: Non obliviscetur in finem; veniet, et non tardabit et requireret dilectum sibi et diligentem se tanto velocius quanto devotius dignum est festinare. Sed heu! actum est nihil: juxta enim prophetam, exspecto, reexspecto, remando; sed dicere possum quod se-

A quitur: Modicum ibi, modicum ibi. Nunc ergo si quid apud amicum preces amici possunt, et si non ut videas me, veni saltem ut videam te, quia desiderio desideravi videre faciem tuam.

V bis

Ad Ludovicum regem. — Contra Victorem antipapam.

(Anno 1159.)

[DUCHESNE, *Script. rer. Franc.* IV, 576.]

Reverendo Domino et fratri suo LUDOVICO, Dei gratia Francorum regi, HENRICUS Remorum dictus archiepiscopus, salutem et fraternæ dilectionis affectum

Vehementer admiramur, et vehementius perturbamur in his quæ significata sunt nobis, comitem scilicet Henricum sacramenta firmissimasque securitates ex parte vestra, sicut dicitur, imperatori dedisse, quod illum Octovianum generaliter cum Ecclesia Gallicana in apostolicum debeatis recipere. A quo vero nobis hoc sit significatum, nec habemus, nec debemus vobis intimare. Litterarum autem super hoc ad nos directarum contentia hæc est (1): *Inter universas tumescentes tempestatum procellas, quibus jam diu navicula beati Petri quassata, et inter pressuras diversas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta et tribulata est, tandem verus ille Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui Ecclesiam suam velut unicam sponsam proprio caractere sui pretiosi sanguinis insignivit et redemit, consolationis gratiam, quam ascendens in calum fidelibus suis repromisit, inquit: Non relinquam vos orphanos; ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, evidentibus et manifestis declarat indicis. Ipse enim, sicut stella matutina in medio nebulae oriens, solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit, et surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Pro illa siquidem controversia quæ inter nos et regem Francorum pro schismate Romane Ecclesie jam diu agitabatur, aspirante Spiritu sancti gratia, quæ facit habitare unanimes in domo Domini, mediantibus hinc inde legatis, tandem par voluntate et unanimi consensu inter nos convenit. Quod videlicet cum archiepiscopis, episcopis et Patribus orthodoxis, ac viris religiosis, baronibus, et universis utriusque regni principibus, 14 Kal. Septembris, in die videlicet Decollationis sancti Joannis Baptistæ, super fluvium Saonam in episcopatu Bisuntino concilium pariter generale celebraturi sumus. In quo rex Francorum, dilectus consanguineus noster, cum universis archiepiscopis suis, episcopis, et cum omnibus regni sui principibus, et tota Gallicana Ecclesia, reverendum Patrem nostrum dominum papam, sicut per sacramenta et firmissimas securitates præordinatum est, in apostolicum et universalem sanctæ Dei Ecclesie pontificem recipiet, et debitam*

(1) Epistola hæc est Frederici imp.

reuerentiam exhibebit. Verum, quia hoc negotium tam arduum, tamque salubre, et tam necessarium, ubi de reconciliatione sanctæ Ecclesiæ, et salute totius Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis cæterorumque principum ac Christi fidelium consummari præsentia nec debet, nec potest, exoramus te, et monemus in ea fide quam debes imperio et sanctæ Dei Ecclesiæ, et animæ tuæ, quatenus, omni occasione submota, cum sapientibus et magis idoneis et litteratis personis tuæ diocesis, apud Bisuntium die 4 ante prædictum terminum, familiariter more curiæ nobis occurras, ad concilium nobiscum processurus. Ibi enim per gratiam Dei totum negotium domini papæ Vict. ad gloriam Dei, et pacem et unitatem sanctæ Ecclesiæ, et omnimodum honorem imperii honesto fine terminabitur. Sit igitur in hoc tantæ necessitatis articulo circumspecta vestra discretio, ne per filios tenebrarum innocentia vestra tam animæ quam corporis miserabile patiatur naufragium. Valete.

VI.

Eberhardi archiepiscopi Saltzburgensis ad Henricum.
— Pro Alexandro papa.

(Anno 1159.)

[Opp. GREYSERII, t. VI, p. 592.]

Reverendo Patri et domino HENRICO Remensium archiepiscopo, EBERHARDUS Saltzburgensis Ecclesiæ minister indignus, si quid valet peccatoris oratio cum devoto obsequio.

Quia de vestra sanctitate multorum relatione cognovimus quod inter procellas fluctantis Ecclesiæ quasi columnam immobilis persistitis, et fluctuantes animos plurimorum in unitate Catholicæ Ecclesiæ vestro firmatis exemplo, dignum duximus in rebus dubiis vestram super statu Ecclesiarum et regnorum Franciæ et Angliæ consulere sanctitatem. Nos enim gravi perurgemur sollicitudine, cum variis exagitamur rumoribus, ab illis qui partibus favent Octavianis, et papam Alexandrum, imo totam Ecclesiam in papa Alexandro contendunt exsufflare. Dicunt enim quod, refutato papa Alexandro, Ecclesia Gallicana Octavianum velit superinducere. Unde quidem non scandalizamur, scientes inimicos veritatis, operante in eis spiritu mendacii, in dolo et fallacia solummodo conversari; propter infirmos tamen scandalizatos non possumus non uri. Supplicamus igitur in Domino sanctitati vestræ, ut de re dubia certos nos faciatis, et pusillos Ecclesiæ qui in regno nostro consistunt, litterarum vestrarum auctoritate confirmare velitis. Valete et orate pro nobis.

VII.

Rescriptum Henrici ad Eberhardum. — *Ejusdem argumenti.*

(Anno 1159.)

[Opp. GREYSERII, t. VI, p. 592.]

EBERHARDO Saltzburgensis Ecclesiæ venerabili archiepiscopo HENRICUS Remensis Ecclesiæ dictus

archiepiscopus fidei constantiam et oculum charitatis habere.

Sanctitatem vestram multa prosequimur gratiarum actione, quam in fide constantem, et Ecclesiæ columnam immobilem, unitatem spiritus in vincule pacis servare, nullatenus dubitamus. Confidimus in Domino quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in finem, et sicut sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelem adiutorem vos providit, sic honesto fidei et religionis vestræ proposito efficaciam adhibebit. Quod ergo de statu Gallicanæ Ecclesiæ erga dominum papam quærivistis, illud sanctitati vestræ consonat, quæ boni filii consuetudinem retinens, sanctæ matri Ecclesiæ pie invigilat. Illud ergo diligentiam vestræ certum innotescat Gallicanam Ecclesiam domino papæ Alexandro devote obsequentem, et usque ad mortem obedientem. Dominus quoque et frater noster Francorum rex ei debitæ subjectionis famulatum exhibet, priusque caput amputari asserit, quam resiliat ab eo quod juste et honeste incœpit.

VIII.

Ad Ludovicum regem. — *De electione episcopi Catalaunensis.*

(Anno 1163.)

[DUCHEUNE, *Script. Franc.*, IV, 636.]

Amantissimo domino et fratri Ludovico, Dei gratia regi Francorum excellentissimo, H. Remensis dictus archiepiscopus salutem et veræ dilectionis affectum.

His qui ad vos ex parte Catalaunensis Ecclesiæ delegati fuerant, quia benigne respondistis, ex litteris vestris intelleximus. Insuper quod eis consulere voluistis, ut effectus sui negotii de nostro penderet consilio. Et si contra hæc aliquid molirentur, vos modis omnibus elaboraturum promisistis, ut eorum fieret irrita molitio. Super his omnibus vestræ plurimas gratias agimus sublimitati, cujus honori et commodo pro posse nostro parati sumus invigilare. Vestrum enim est quidquid sumus et possumus.

IX.

Ad eundem. — *Illum de invaletudine sua certiores facit.*

(Anno 1161.)

[*Ibid.*]

Reverendo domino et fratri Ludovico, Dei gratia Francorum regi piissimo, H. divina miseratione Remensis Ecclesiæ humilis minister salutem et utriusque vitæ felicitatem.

A Flaviaco regressi, cum nec dum præ nimia proprii corporis invaletudine possemus equitare, tamen in lectica devecti Parisius adivimus. Quo pervenientes, adeo defessi et propulsi fuimus, quod in acutam iterum decidimus, de qua cœlestis medici visitante nos misericordia liberali convalescimus. Ideoque significamus regiæ majestati vestræ, ut quem de nobis habuistis a vobis effugato timore, nulli sinistrae super hoc nuntianti credatis, procul dubio

scientes quod nil mali præter corporis debilitatem patimur. Nullum vobis nuntium volumus dirigere, quousque liberati fuimus ab ea qua detinebamur infirmitate

IX bis.

Ad eundem. — Pro comite de Roceio.

[DUCESNE, *Script. Franc.*, IV, 636.]

Reverendo domino et fratri Ludovico, Dei gratia Francorum regi piissimo, HENRICUS, divina miseratione Remensis Ecclesiæ humilis minister, salutem et utriusque vitæ felicitatem.

Comes de Roceio Gvischardus, vester consanguineus vestram adit præsentiam. Rogamus pro ipso et cum ipso regiæ majestatis vestræ clementiam, quatenus in justis petitionibus eum misericorditer exaudiatis, scientes ipsum in omnibus obsequi paratum voluntati vestræ, et abbati Fusniac. de querela sua satisfacisse, sicut nobis insinuavit.

X.

Ad suos suffraganeos. — De gravaminibus sibi ab Henrico comite illatis.

(Ante annum 1167.)

[MARTEN., *Ampl. Collect.*, II, 866.]

HENRICUS dictus Remensis archiepiscopus venerabilibus fratribus et coepiscopis suffraganeis suis, salutem et apostolicam benedictionem.

Juxta verbum Sapientis: *Frater adjuvans fratrem confortabitur, sicut civitas munita et fortis*, et in executione justitiæ non debent esse discordes, quos in loco judicii provexit æterna justitia. Dignior est enim generatio quam Spiritus sanctus operatur in filiis gratiæ, quam quæ in cordibus filiorum hominum revelatur carnis et sanguinis atramento: inde est quod vestræ fraternitati insinuare dignum duximus, quantam malitiam comes H. exercuerit, et adhuc exercere non desistat, et in personam nostram et in ecclesias nobis commissas. Cum enim homo noster ligius esset, salva fidelitate Domini regis, neque nos diffiduciasset, quosdam milites homines nostros, qui nobis guerram inferebant in terra feodi nostri, contra voluntatem nostram sustinuit et recepit: ita ut illuc prædas nostras et ecclesiarum nobis commissarum, secum abducerent. Fecimus eum adrationari et admoneri per proprios nuntios, ut nobis nostra reddi faceret; ipse vero nec nostra reddi fecit nec malefactores nostros de feodo nostro ejecit: imo subterfugium quærens, sicut postea patuit, appellari nos fecit ad audientiam domini papæ. Sustinimus, licet aliud de jure nobis facere liceret, quia raptores non habent vocem appellandi. Postmodum vero nec sic aversus est furor ejus, sed adhuc manus extenta. Milites enim ejus et coterelli (2) intrantes terram nostram et ecclesiarum nobis commissarum, tanta crudelitate grassati sunt in homines nostros, alios interficientes, alios

(2) Coterelli esse videntur, cotta seu clamide militari induti. In epistola Frederici imp. coterelli iidem sunt qui Brabantiones. Brabantiones autem

A vinculis ad carcerem trahentes, ut in una ecclesia xxxvi homines incenderent, et nulli parcentes sexui, prædati sunt et destruxerunt omnem fere circa regionem. Misimus ad eum nuntium nostrum, ut nostra nobis et ecclesiis sua reddi faceret, sed cum eo loqui non potuit. Unde et nos præsentibus clericis nostris tulimus in eum sententiam excommunicationis; sed in ecclesia non promulgavimus tunc temporis. Misit autem postea qui treugas inter nos acciperent, et nos dedimus, in eo tamen statu quod res erat, quia excommunicatus erat a nobis, licet in ecclesia non promulgassemus, et ea conditione, quod nostra nobis interim reddi faceret. Dies treugarum præterierunt, et nostra nobis non sunt redita, sed neque ecclesiis sua. Unde et nos excommunicationis sententiam candela extincta in eum promulgavimus. Misit vero post latam sententiam qui appellarent iterum ad audientiam domini papæ. Quia ergo tam injuriose egit erga nos et ecclesias nostras, mandavimus vestræ fraternitati, et mandando præcepimus, quatenus in episcopatibus vestris per omnes ecclesias denunciare faciatis eum excommunicatum nostrum, et excommunicari singulis dominicis per singulas ecclesias, et omnes qui ei præstiterunt auxilium ad damnum nostrum et ecclesiarum nostrarum.

XI.

Ad Laudunensem episcopum. — Causatur quod ipsius judicio et mandatis non obediverit.

(Circa annum 1167.)

[*Ibid.*, col. 776.]

HENRICUS Remensis archiepiscopus G. episcopo Laudunensi.

Miramur supra modum quod in litteris vestris ad nos directis usurpatis vobis de appellatione ad nos facta judicium. Vos autem etsi frater noster estis, sed non iudex nec dominus; et cum appellatur ad majorem audientiam, minores non habent in causis procedere, imo magis supersedere et majoribus deferre. In hoc autem minus detulistis nobis, quod præceperimus presbyterum de Revetra semel, secundo ac tertio summoneri: non summonistis eum, nec summoneri fecistis, et irritum duxistis, quod toties vobis mandavimus, licet dissimuletis aut contemnatis, nescimus quo oculo, facere quod mandavimus, nobis tamen incumbit officium nostrum peragere, et contemptores debita pœna cohibere. Inde est quod in prædictum presbyterum tulimus sententiam, quam ratam habemus et habebimus. Alioquin sedes metropolitana, si justitiæ lineas non observaret, materia esset laboris et causa dispendii, quæ ex officio dignitatis debet esse refugium oppressorum et sedes judicii. Super hoc autem quod non summonistis præfatum presbyterum, cum vobis tertio mandassemus, diem vobis satisfactionis nominamus erant prædones. Vide Cangium in verbo *Brabantiones*.

in curia nostra, fraternitas vestra ante Ascensionem Domini, ad quam si venire propter infirmitatem non potestis, personam ad hoc sufficientem mittatis.

XII.

Ad Ludovicum regem. — De colloquio apud Bestisiacum habendo (3).

(Anno 1167.)

[DUCESNE, *Script. Franc.*, IV, 635.]

Reverendo domino et fratri LUDOVICO, Dei gratia Francorum regi gloriosissimo, II. divina miseratione Remorum archiepiscopus salutem et utriusque vitæ felicitatem.

Insinatum est nobis quod apud Bestisiacum in instanti colloquium habiturus estis. Quia vero nuper nuntios comitis Flandriæ in reditu nostro Suessionis habuimus, quærentes nobis loqui de quibusdam negotiis familiaribus, rogavimus sublimitatem vestram quatenus utrum loco prænominato colloquium habiturus sitis, vel ubi vobiscum cum præfatis loqui possimus nuntius, nobis quantocius significare dignemini.

XIII.

Ad episcopos et cardinales Romanæ Ecclesiæ. — Pro Drogone cancellario Noviomensi.

(Anno 1168.)

[MARTEN., *Ampl. Collect.*, II, 788.]

Reverendis in Christo Patribus episcopis et cardinalibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ filiis, HENRICUS Remorum dictus archiepiscopus, salutem et reverentiam.

Non sine admiratione multa et animi concussione recenseo, quod apud vos nec gratiam meretur obsequium, nec amor vicissitudinem, nec humilitas adjumentum. Si vos in summo rerum cardine divina miseratio collocavit, non sibi contraria, sed voluntati suæ similia quærit a suis professoribus exerceri. Ipse qui dicit: *Ego diligentes me diligo*, a servo suo dictum recipit. *Tu autem, Domine Sabaoth, omnia cum tranquillitate iudicas et cum magna reverentia disponis nos*. Si vestrae condescendit abjectioni divina dignatio, si dilectionis, tranquillitatis et reverentiæ munus æterna majestas exhibet hominum servituti, quid homo debet referre homini, qui non utique servus, sed conservus est sub imperio conditoris? adorari se prohibet angelus ab apostolo, nec attendit conditionem carnis, sed sui ipsius dominantis arbitrium, nec honorem suscipiens apostolus tumescit, nec erubescit angelus hominem revereri, qui genus humanum noverat Domini sui sanguine reparatum. Locum ejus tenetis, vices agere debetis, et figuram similitudinis imitari, si vobis non necessitatis articulo, sed divinæ vocis imperio subservimus, non debemus gratiam promereri: at cultoribus suis refert Dominus gratiam pro gratia, et dilectores suos multiplici suffragio consolatur. Nos pro servitio reportamus offensam, pro beneficiis jurgia, dissensiones pro pace, pro

A dilectione molestiam. Quod fovemus opprimitis, quod adversamur assumitis, et sic in vacuum cedit nostra devotio, quam vobis constanter tempore necessitatis exhibuimus, non verbo neque lingua, sed opere et veritate dat omnibus affluenter divina bonitas, et nulli impropere, nec nos obsequia nostra vobis ad improprium replicamus, sed de fructu operum nostrorum volumus justa vicissitudine satiari. Sat est dictum sapientibus. Quidquid enorme est complanat secuta correctio. Agite igitur quod debetis et si quid sumus in oculis vestris, si quid possumus apud vos, si quid de vobis bene meruimus, sentiat vestræ dilectionis efficaciam dilectus et familiaris noster Drogo Noviomensis cancellarius, quem dominus papa, sicut placuit, non sicut credimus ut decuit, duro sententiæ suæ destituere videtur elogio, cujus molestia nos immerito tangit et angit erubescencia, quam sine præjacenti culpa creditur sustinere.

XIV.

Ad Alexandrum III papam. — Ejusdem argumenti.

(Anno 1168.)

[Vide inter variorum ad Alexandrum epistolas, post ipsius Regestæ.]

XV.

Ad eundem. — In causa S. Thomæ Cantuariensis.

(Anno 1169.)

[Vide ubi supra.]

XVI.

Ad Ludovicum regem. — Pro Hugone de Campo Florido, episcopo Suessionensi, regis cancellario.

(Anno 1171.)

[DUCESNE, *Script. Franc.*, IV, 569.]

Amantissimo domino et fratri LUDOVICO, Dei gratia regi Francorum excellentissimo, HENRICUS Remensis dictus archiepiscopus salutem, et veræ dilectionis affectum.

Relatum est nobis quod ex quo a vobis discessimus, intervenerunt quidam qui dominum Suessionensem cancellarium vestrum, infidelem vobis intimaverunt, a gratia vestra eum recedere facientes. Quia vero vos et dominum et fratrem et amicum habemus charissimum, honorique et commodo vestro pro posse nostro providere debemus, omnibus modis sublimitati vestræ supplicamus, quatenus super his nulli ullatenus acquiescat. Siquidem memoratum cancellarium vobis fidelissimum et credimus, et scimus. Cæterum, homo vester est, neque quod suum est ab eo ullatenus evellere possitis, quin in vos culpa redundaret, atque super hoc culpabilis haberemini. Super hoc negotio sollicitus sum: timeo enim ne si ab eo recesseritis, Dei et populi offensam incurratis. Rogo, supplico, consulo, ne ab eo uspiam recedatis, atque a fidelibus in infideles manus vos ipsum et vestra ponatis.

(3) De hoc colloquio vide infra Hugonis a Campo-Florido epistolam ad Ludovicum regem. Edit.

XVII.

Ad Ervisium S. Victoris Parisiensis abbatem. — Ut superiorem epistolam ad regem dirigat.

(Anno eod.)

[DUCHESNE, *Script. Franc.*, IV, p. 570.]

HENRICUS Remensis dictus archiepiscopus charissimum suo II. venerabili Sancti Victoris abbati, salutem et dilectionem in Domino.

Relatum est nobis quod quidam intervenientes post recessum nostrum a Parisiis, dominum Suesionensem charissimum nostrum a gratia domini regis recedere fecerunt. Scripsimus domino regi super hoc negotio, supplicantes, consulentes, quatenus super hoc nulli acquiescat. Vestrae quoque dilectioni scribimus ut litteras quas illi destinamus, ipsi ex parte nostra dirigatis, et earum fidus sitis interpretes. Cæterum, si in gratiam domini regis rediit dominus Suesionensis, sigillumque suum ei reddidit, litteras nostras ei non præsentet.

XVIII.

Ad Hugonem de Campo Florido, regis cancellarium. — Quod pro eo ad regem scripserit.

(Anno eod.)

[*Ibid.*, p. 575.]

HENRICUS Remensis dictus archiepiscopus, venerabili fratri HUÛONI Dei gratia Suesionensi episcopo salutem et dilectionem in Domino.

Scripsimus domino regi super negotio vestro, rogantes et omnimodo consulentes, quatenus gratiam suam nullatenus a vobis subtrahat, nullique super hoc acquiescat. Videatis ergo ne moveamini, vel adversis aliquibus turbemini. Parati sumus ad honorem et commodum vestrum vigilantiter eniti. Mittimus abbati Sancti Victoris, ut nostras litteras domino regi præsentet, quia fidum credimus interpretem fore.

XIX.

Ad Alexandrum III papam. — Queritur de quodam Roberto de Aria in Ecclesiam Cameracensem intruso.

(Anno 1774.)

[Vide inter variorum ad Alexandrum epistolam, post ipsius Regesta.]

XX.

Epistola Nicolai Clarævallensis, S. Bernardi notarii, ad Henricum fratrem regis, Clarævall. monachum, qui recesserat pro infirmitate, deplorativa.

Speciali fratri et domino HENRICO, frater NICOLAUS, utriusque hominis salutem.

Post discessum tuum discessit a me gaudium meum, et ad meipsum turbata est anima mea, nec mirum, quia dimidium animæ meæ, me relinquebat, et melior pars mei recedebat a me ante faciem meam. Cum enim ascenderes equum, et rusticalibus ornamentis ille tantæ nobilitatis sanguis insigniretur, cepi mirabiliter admirari et turbari vehementius.

(4) *Imitatus est locum cap. x Tobie*: Hei me, filii mei, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ.

A Utrique autem rei mihi materia largior abundabat, nec certum erat vel esse poterat, cui parti magis inclinare deberem. Admirabar siquidem mutationem dexteræ Excelsi, quod tu, qui paulo ante flammens cocco, rutilus auro, lucidus serico; quem equus, imo equi radiantibus gemmis onusti præcedebant et subsequebantur, ita in sacrarium disciplinæ istius decessisses, ut posses esse exemplo his etiam quos abrumpebantur a me viscera mea, quod vel ad horam corporalem visionem tui mihi vel spatia locorum, vel intervalla temporum abjungebant; sed mea voluntas cum Domini voluntate concordat. Nunquam fuisset infirmitas illa (4) pro qua te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum et speculum universitatis nostræ, minime quidem deserit vel deseret me dulcis tui memoria, sed quanto memoria dulcior, tanto absentia molestior. Verum est nimis quod philosophus ait: quia conspectus et conversatio habent aliquid vivæ voluptatis, quam absentes habere non possunt. Sic enim hac peregrinatione tua et affectus sum et confectus, et nec legere nec orare libeat, nec scribere nec dictare delectet. Hinc est quod præsens epistola lento et macilento stylo decurrit, nec ordine, nec pulchritudine vernantis eloquii deaurata, et licet in causa sit insipientia mea, plurimum tamen addit insipientiæ meæ recordatio tua. Dum enim cogito et quid et quomodo scribam, memoria tua, de recenti facta recentior, inter sensum meditantis et stylum scribentis obequitat, reliditque flammam sensuum, ut undas verborum. Cumque repugnare et recolligere studeam, tale est ac si festucis cum sagittis dimicem. Sensus enim doloris altior est, et cum me totis viribus afficit, defecit spiritus meus, nec sufficit manus ad tenendum stylum. Quomodo autem hoc acciderit, nolo lateat dominum meum, fratrem meum, amicum meum, amicum, non præsumptione mea, sed sua dignatione. Regressus a te, ingressus sum scriptorium tuum solus, et vere solus, cum te solum non adesse contingeret. Ibi recrudit soporatus dolor, et mihi soli relictus totam mentem in cogitationum profunda laxavit. Cogitabam illam animi tui libertatem erga me, et singularitatem familiaritatis qua me complexus eras, non sicut unum de cæteris, sed præ cæteris unum, et dicebam mihi. Quis est ille, et qui sum ego? Sicut nihil ad aliquid nullam habet comparisonem, cum ille dignior, ego vilior esse non possum. Quid ergo est quod tantus tantillum tanta dilectione diligere non dedignatur? Quid in me complacuit nobilitati tuæ? Aliquid profecto vidi, sed ego istud aliquid videre non possum. Scio enim ægrotantis animæ meæ fragilitatem, nec falsam gloriæ pondere premor, sciens quia non est regnum in sermone, sed in virtute (I Cor. iv), et illum esse beatum, cui pulchro sermone vita sit pulchrior.

Hæc ideo dixi, quia ubicunque es, ingentes præconiorum titulos meis moribus, meis sensibus applicas, et occasione nacta vel facta extollis hominem et hominem non extollendum. Indignissimum omnium mortalium quod habeo dicere, facere detrecto; et ad mea verba damnabilis, meam in me quotidie dicto sententiam. Credis quidem amice propter quod loqueris; sed meminisse debes illud philosophicum, quia: « Sicut vera laus ornat, ita falsa castigat. » Sed si bene animum tuum melior, hoc et tu arte fecisti, quod mihi despiciatissimo vermi, vermiculatum amicitiae splendorem tota familiaritate largiris. Sic enim illa tua sublimis sublimitas humilior apparet, cum omnium humillimo condescendit, et lucidiori positione refulsit. Tu laudandus esses, nisi, dum me laudare non parum studes, laudari plurimum te velares, quem et nobilitas singularis, et humilitas specialis, societas liberalis et dulcissima moralitas devinciunt, et quamvis Scriptura dicat: *Ne laudes hominem in vita sua* (5), salvabo tamen Scripturæ textum et laudabo Henricum meum, meum, inquam, et specialiter meum in visceribus Jesu Christi. *Ne laudes*, inquit, *hominem in vita sua*. Nunquid laudari potes in vita tua, qui non tibi, sed Christo vivis: cui *vivere Christus est, et mori lucrum?* (*Philipp. 1*) nunquid non, et tu dicere habes: *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus?* (*Gal. 11*) et: *Quod vivo in carne, in fide vivo filii Dei, qui tradidit semetipsum: pro me?* (*ibid.*) non igitur vivis in vita tua, sed in Christi vita, qui mortuus es peccato, vivis autem Deo (*Rom. 6*). Laudatur Job, quod sua patienter amisit, et non laudabitur Henricus, quod sua patenter dimisit et liberaliter distribuit? De hoc profecto verius consequitur quod sequitur: *Quis est hic et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua* (*Eccli. xxxi*). Vere mirabilia, quia regnum postponuit, fratrem et regem fratrem deseruit (6): matrem reliquit, et hoc in ipso flore prosperitatis et

ætatis, si laudatur qui post aurum non abiit (*ibid.*); nihilne plus merebitur, qui abjecit et sic abjecit? sed quæ vado? claudenda est epistola, quia longiusquam speravi vagatus sum, dum me tecum arbitror conferre sermonem. Intolerabiles enim essent amicorum absentiae, si non intervenirent remedia litterarum.

Tu ergo, dilecte mi, non solum patienter, sed et libenter sustine manum Domini, ut cum Apostolo tibi complaceas in infirmitatibus tuis (*II Cor. xii*), hoc profecto teneas, qui pius Pater flagellum in beneficium commutabit, sic conflatus est omnis ille sanctorum chorus, quorum voces citharædus puer sic exprimit: *Quoniam ego in flagella paratus sum* (*Psal. xxxvi*). O hominem secundum cor Dei, qui de corde Dei dicitur sententiam non solum patiens ad flagella, sed et in flagella paratus, sciens quia *virtus in infirmitate perficitur* (*II Cor. xii*). Interim tu mihi eris expectatione dulcis, adventu dulcior, aspectu dulcissimus, quia et si loco absum affectu habes tecum animam meam et animam tuam, dominum Remacensem, qui te diligit singulariter, me specialiter, quem nos in toto, et de toto ordine, et si non unum, tamen unicum super cæteros et præ cæteris amicum habemus, habes et tecum Girardum de Perona per omnia diligendum, qui in hujus trinitatem amicitiae veniens, non quaternitatem addidit, sed claudit unitatem. Novit Dominus quia extrema verba cum lacrymis scribo. Revertere, revertere, dilecte mi; revertere, ut intueamur te. Revertere propter dolorem meum, revertere propter honorem tuum, revertere propter Andream et propter conventum nostrum, qui te expectat sicut angelum Dei. Cum autem veneris, adduc dominum Remacensem tecum, ut festivum diem habeamus et abundantius gaudeamus in illo qui super omnia est Deus benedictus in sæcula.

(5) *Eccli. xi, 29*, ubi Vulg.: *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.*; et juxta Græc. vers.: *Ante mortem ne dicas beatum aliam.*

(6) Adelam, seu ut alii scribunt, *Elisam*, Huberti comitis filiam.

HENRICI I DIPLOMATA.

I.

Acta Henrici Remorum archiepiscopi pro S. Juste ecclesia.

(Anno 1163.)

LOUVER, *Antiquités de la ville de Beauvais*, ed. 1631, II, 267.]

in nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Amen.

Ego HENRICUS Dei miseratione Remorum archiepiscopus universis Ecclesiæ filiis tam præsentibus quam futuris, salutem in perpetuum.

Quoniam nostri regiminis cura exigit ecclesiarum patrimonia et fidelium elemosynas ad Dei honorem et Ecclesiæ ipsius utilitatem adversus malignantis sæculi indesinenter emergentes defensare calumnias, capropter ecclesiæ S. Juste nostræ quondam alumnae et filii nostris dilectissimus in eadem Deo tyrocinantibus confirmare curavimus, quædam beneficia sibi quondam a nobis collata, dum ecclesiæ Belvacensi præsideremus, domum scilicet de Morangulo cum universis appendiciis et annualia quin-